

VICTOR HUGO • Notre-Dame'in Kamburu

Notre-Dame de Paris

İletişim Yayınları 3718 • İletişim Klasikleri 192

ISBN-13: 978-975-05-4009-7

© 2026 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2026, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYANLAR Merve Öztürk, Barış Özkul

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Luc-Olivier Merson, “Notre-Dame de Paris”, 1881

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Berkay Üzüm

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44870

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No. 6/41

Bağcılar 34218 İstanbul · Tel: 212.445 32 38

CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No. 6

Bağcılar 34218 İstanbul · Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

VICTOR HUGO

Notre-Dame'ın Kamburu

Notre-Dame de Paris

ÇEVİREN
Mehmet Emin Özcan

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ VE
G.K. CHESTERTON'IN SONSÖZÜYLE

VICTOR-MARIE HUGO 26 Şubat 1802'de Napoléon'un ordusunda görevli subay Joseph Léopold Sigisbert Hugo ile Sophie Trébuchet'nin en küçük oğlu olarak Besançon'da dünyaya geldi. Babasının atamaları gereği aile önce İtalya'ya, ardından Paris'e, oradan da İspanya'ya taşındı. Hugo 1815'ten 1818'e kadar Paris'teki Pension Cordier ve Lycée Louis-le-Grand'da devam etti. Ergenliğinden itibaren şiir yazmaya ve Virgil çevirileri yapmaya başladı. 1822'de ilk şiir derlemesi *Odes et poésies diverses*'i (Odlar ve Çeşitli Şiirler), ertesi yıl ilk romanı *Han d'Islande*'i (İzlanda Hanı) yayımladı. 1822'de bir subayın kızı olan Adèle Foucher ile evlendi. Çiftin, ilki doğumundan kısa bir süre sonra ölen toplam beş çocuğu oldu. Hugo 1820'li yıllarda edebiyat çevrelerine katıldı ve Lamartine, Vigny ve Musset gibi yazarlarla birlikte Romantizm akımının kalesine dönüşen Cénacle grubunu kurdu. 1827'de yayımlanan *Cromwell* oyununa yazdığı önsöz, klasik Fransız edebiyatına karşı Romantizmi savunduğu bir manifesto olarak kabul edildi. 1829'da gerçek bir olaydan esinlenen *Bir İdam Mahkûmunun Son Günü* adlı kısa romanını yayımladı. 1830'da yayımlanır yayımlanmaz büyük başarı kazanan oyunu *Hernani* geniş kitlelerce tanınmasını sağladı. Ertesi yıl ilk tarihî romanı olan *Notre-Dame'in Kamburu*'nu yayımladı. 1833'te yazdığı *Lucrèce Borgia* adlı oyununun prömiyerinde, yarım asır boyunca ilişki yaşayacağı oyuncu Julie Drouet'yle tanıştı ve âşık oldu. 1841'de uzun zamandır kabul edilmeyi beklediği Académie Française'e seçildi. 1843'te kızı Léopoldine'in bir kaza sonucu ölümüyle sarsıldı. Bu kayıptan sonra siyasetle ilgilenmeye başladı ve 1852'ye kadar kitap yayımlamadı. 1845'te Kral Louis-Philippe'ten soyluluk unvanı aldı. 1848 Devrimi'nden sonra kurucu meclise ve parlamento'ya girdi, burada idam cezasına karşı mücadele etti. 1851'de III. Napoléon darbe yapıp yönetimi ele geçirince, ona karşı direniş hareketi örgütlemeye çalıştı, ancak aralık ayında tutuklanacağını anlayarak Brüksel'e, ardından Jersey'ye kaçtı. Yaklaşık yirmi yıl süren sürgün döneminde *Napoléon le petit* (Küçük Napoléon, 1852) ve *Histoire d'un crime* (Bir Suç Hikâyesi, 1877) adlı hicivlerini yazdı. Aynı dönemde *Les Châtiments* (Azaplar, 1853), *Les Contemplations* (Düşünceler, 1856) ve *La Légende des siècles* (Yüzyılların Efsanesi, 1859) gibi en sevilen şiir kitaplarını ve *Sefiller* (1862) ve *Deniz İşçileri* (1866) gibi büyük romanlarını tamamladı. III. Napoléon 1859'da bütün siyasi sürgünler için genel af ilan etse de Hugo Fransa'ya ancak 1870'te, iktidar değişip Üçüncü Cumhuriyet kurulduktan sonra döndü. Paris'e dönüşünde halk tarafından büyük coşkuyla karşılandı ve Ulusal Meclis'e seçildi. 1872'de *Korkunç Yıl* adlı şiir kitabını, 1874'te *Doksan Üç* romanını yayımladı. 1876'da sağlık sorunları yaşadı ve hafif bir felç geçirdi. Büyük aşkı Julie Drouet'nin ölümünden iki yıl sonra, 22 Mayıs 1885'te kalp yetmezliği sonucu geçirdiği zatürreden hayatını kaybetti. 2 milyonu aşkın kişinin katıldığı cenaze töreniyle Panthéon Mezarlığı'na defnedildi.

İÇİNDEKİLER

ROMANA DAİR GÖRSELLER.....	7
KRONOLOJİ.....	15
ÖNSÖZ	
NOTRE-DAME'IN KAMBURU:	
BITMEYEN ORTAÇAĞ'IN SİYASAL TEMSİLİ	
MEHMET EMİN ÖZCAN.....	33

Notre-Dame'ın Kamburu

Açıklama	49
Birinci Kitap	53
İkinci Kitap	99
Üçüncü Kitap	147
Dördüncü Kitap	179
Beşinci Kitap	203

Altıncı Kitap	227
Yedinci Kitap	271
Sekizinci Kitap	335
Dokuzuncu Kitap	387
Onuncu Kitap	421
On Birinci Kitap	491
SONSÖZ	
VICTOR HUGO'DA DÜNYANIN HALLERİ	
G.K. CHESTERTON.....	533

İki cilt halinde yayımlanan
ilk baskının iç kapağı.

1012 200

187
189
91

in omni indurrit
 —
 in omni indurrit

187
 189
 91

Notre-Dame'in Kamburu

Aksi belirtilmedikçe kitabın ana metnindeki tüm dipnotlar çevirmene aittir.

Bu kitabın yazarı birkaç yıl önce Notre-Dame'ı ziyaret ettiği, daha doğrusu her yanını didik didik incelediği sırada, kulelerden birinin karanlık bir köşesinde duvara oyulmuş şu yazıyı buldu:

ΑΝΑΓΚΗ¹

Duvara epeyce derin kazılmış soluk siyah bu Yunanca büyük harfler biçimi, görüntüsü kim bilir hangi Gotik yazıya özgü, sanki Ortaçağ'dan birinin elinden çıkmış bu işaretler, ama özellikle de ifade ettiği o iç karartıcı, o uğursuz anlam, yazarı derinden etkiledi.

Yazar eski kilisenin duvarına, bir suçun ya da bahtsızlığın yara izini bırakmadan bu dünyayı terk etmek istememiş o kişinin ruhunda nasıl bir acının olabileceğini sordu kendisine, anlamaya çalıştı bunu.

Daha sonraları, duvarı boyadılar ya da kazıdılar (hangisi olduğunu bilmiyorum), yazı da ortadan kayboldu. Çünkü neredeyse iki yüz yıldır Ortaçağ'ın muhteşem kiliselerine aynı şeyi yapıyorlar. Dört bir yandan yıkıma uğruyor bu kiliseler, hem içeriden hem de dışarıdan. Papazlar badana yaptırır, mimarlar duvarlarını kazıtır, sonra halk gelip onları yerle bir eder.

1 (Yun.) Kader.

Böylece bugün Notre-Dame'ın karanlık kulesine kazınmış o gizemli sözcükten, alabildiğine melankolik bir ifadeyle özetlenen o bilinmeyen yazgıdan geriye, bu kitabın yazarının ona atfettiği kırılğan anı dışında hiçbir şey kalmadı. Bu sözcüğü bu duvara yazan kişi silindi, yüzyıllardır, kuşaklar boyunca orada, kilise duvarına kazınmış halde duran sözcük silindi, belki kısa bir süre sonra bu kilise de dünyadan silinecek.

Bu kitabı işte bu sözcük hakkında yazdık.

Şubat 1831

Açıklama¹

Bu basımın birçok yeni bölümle genişletilmiş basım olduğunu bildirenler hata yapıyor. *Yayımlanmamış* bölümler eklenmiştir, demek daha doğrudur. Gerçekten de *yeni* sıfatını *yeni yazılmış* anlamında kullanıyorsak, bu basıma eklenen bölümler *yeni* değildir. Bunlar yapıtın diğer bölümleriyle birlikte yazılmıştır; aynı döneme aittirler, aynı düşüncenin ürünüdürler, *Notre-Dame'ın Kamburu*'nun el yazmaları içinde yer alırlar. Dahası da var, yazar bu tür bir yapıt bittikten sonra yeni bölümler eklenebileceğine inanmazdı zaten. Ona göre bir roman bütün bölümleriyle birlikte zorunlu olarak aynı anda doğar; bir dram bütün sahneleriyle birlikte doğar. Bu bütünlüğü, dram ya da roman dediğiniz bu gizemli mikrokozmosu oluşturan bölümlerin sayısında herhangi bir keyfilik olduğunu düşünmeyin. Bir hamlede yazılıp o haliyle kalması gereken bu tür yapıtlara sonradan eklemeler, yapıştırmalar pek tutmaz. İş bir kez bittiğinde geriye dönmeyin, yapıta dokunmayın. Yapıt yayımlandığında, yapıtın cinsiyeti erkek mi dişi mi olduğu anlaşılıp ilan edildiğinde, çocuk doğup ilk kez ağladığında doğmuş demektir, o kadar, böyle yaratılmıştır, ne babanın ne annenin yapacağı bir şey vardır, çocuk havaya, güneşe aittir artık, bırakın o haliyle yaşasın ya da ölsün. Kitabınız iyi olmadı

1 Romanın son haline eklenmiştir (1832).

mi? Önemli değil. Olmamış bir kitaba bölüm eklemeyin. Tamamlanmadı mı? Onu doğururken tamamlamak gerekirdi. Ağacın dalı kırılmıştır. Bir daha yerine kaldıramazsınız. Romanınız felçli mi? Romanınız yaşamaz mı? Alamadığı nefesi ona veremezsiniz. Dramınız total doğmuştur. İnanın bana, ona tahta bacak takmayın.

Dolayısıyla yazarın özellikle önem verdiği konu, okurların bu radaki bölümlerin bu basıma özgü olarak sonradan eklendiğini düşünmemesidir. Daha önceki basımda yer almamalarının basit bir nedeni var. *Notre-Dame'in Kamburu* ilk kez basılırken bu üç bölümü içeren dosya kaybolmuştu. Ya yeniden yazmak ya da öylece bırakmak gerekiyordu. Yazar kapsamları bakımından önem taşıyabilecek iki bölümün sanat ile tarih konularındaki bölümler olduğu yargısına vardı; bu bölümler dram ve romanın özünü hiçbir biçimde değiştirmeyen, okurun yokluğunu fark etmeyeceği, eksikliğini sadece yazarın bilebileceği bölümlerdi. Bu bölümlerden vazgeçmeyi yeğledi. Ayrıca, her şeyi itiraf etmeli, tembelliği yüzünden bu kayıp üç bölümü yeniden yazma işine girişmedi. Yeni bir roman yazmak daha kısa sürerdi aslında.

Bugün bu bölümler bulundu, dolayısıyla yazar da bunları ait oldukları yere koymak için ilk fırsatı değerlendiriyor.

İşte şimdi yapıtın tamamı, yazarın düşlediği, yazdığı haliyle, iyi ya da kötü, kalıcı ya da geçici haliyle, ama kendi istediği haliyle önünüzde.

Notre-Dame'in Kamburu'nda sadece dram, sadece roman arayan kişilerin gözünde bu sonradan bulunan bölümlerin pek değeri olmayabilir kuşkusuz; bunda çok haklıdırlar. Ama belki de bu kitapta gizlenen estetik düşünce ve felsefeyi araştırmayı yararsız görmeyen başka okuyucular da olacaktır; bu okuyucular *Notre-Dame'in Kamburu*'nu okurken içinde romandan başka şeyleri çekiş çıkarmak, ayrıca, biraz iddialı ifademiz bağışlansın, tarihçinin sistemini, bir de gerçek biçimi ve şair yaratımı sırasında sanatçının amacını görmek isteyebilirler.

Bu basıma eklenen bölümler bu kişiler için *Notre-Dame'in Kamburu*'nu tamamlayacaktır, elbette *Notre-Dame'in Kamburu*'nun tamamlanmaya değer olduğunu varsayarsak.

Yazar bu bölümlerden birinde mimarının günümüzdeki çöküşü ve ona göre bu sanatların kralının neredeyse kaçınılmaz görünen ölümü konularında sözler söyleyip açıklamalarda bulunuyor; uzun süre düşünülmüş bu fikirler ne yazık ki yazarın zihnine kök salmış durumda. Ama yazar burada geleceğin onu haksız çıkarmasını arzuladığını söylemeyi son derece gerekli görüyor. Bütün biçimleri altında sanatın yeni kuşaklardan çok umutlu olduğunu da biliyor; henüz tomurcuk halindeki bu dehaların atölyelerinden sızıyor bu sanat. Tohum toprağa atılmıştır, kuşkusuz hasat güzel olacaktır. Yazar yüzyıllar boyunca sanatın en iyi ekim alanı olan mimarının eski toprağındaki özsuynun çekilmiş olmasından endişe duyuyor sadece; bunun nedeni bu ikinci baskıda anlaşılacaktır.

Bununla birlikte bugün genç sanatçılarda o denli yaşam, o denli güç, deyiş yerindeyse istidat var ki özellikle mimari okullarımızda günümüzde nefret edilesi hocalar mükemmel öğrenciler yetiştiriyorlar; ama bunu haberleri olmadan, üstelik hiç istemeden yapıyorlar; amforalar tasarlayıp çömlekler üreten Horatius'un sözünü ettiği çömlekçinin tersine. *Currit rota, urcerus exit.*²

Ama her durumda, mimarının geleceği ne olursa olsun, genç mimarlarımız bir gün kendi sanatlarının sorunlarını hangi tarzda çözerlerse çözsünler, yenilerini beklerken eski anıtları koruyalım. Olabilirse halka ulusal mimari sevgisini aşılalım. Yazar açıkça söylüyor: Bu kitabın temel amaçlarından biri budur; yaşamının temel amaçlarından biri budur.

Notre-Dame'in Kamburu kimilerinin bilmediği ya da daha kötüsü, kimilerinin küçümsediği Ortaçağ sanatına ilişkin bazı gerçek bakış açıları sağlamıştır belki de. Ama yazar isteyerek üstlendiği bu görevin tamamlanmış olduğunu düşünmekten epey uzaktır. Daha önce de birçok kez eski mimarimizin davasını üstlenmiş, çok sayıda ihaneti, çok sayıda yıkımı, çok sayıda sapkınlığı yüksek sesle ele vermiştir. Bundan bıkmayacaktır. Bu konuyu sık sık işlemeyi görev bilmiştir, hep bu konuya dönecektir. Ayrıca okullu, akademili günahkârların saldırmaktan bıkmadıkları tarihsel yapılarımızı yılmadan savunacaktır. Çünkü Ortaçağ mimarisinin han-

2 (Lat.) Çark döner, çömlek çıkar.

gi ellere düştüğünü, şimdiki zamanın alçı meraklılarının o büyük sanata nasıl davrandıklarını görmek üzücü. Hatta onların bu işlerini görüp hararetle yuhalayan bizim gibi akli başında insanlar için bir utançtır. Üstelik burada sadece taşrada olup bitenlerden değil, Paris'te kapımızın önünde, pencerelerimizin altında, büyük kentte, aydınların kentinde, basının, sözün, düşüncenin kentinde yapılanlardan söz ediyoruz. Her gün gözümüzün önünde, Paris'in sanatçı kitlesinin gözü önünde, bu kadar cüret karşısında geri çekilen eleştiriye rağmen tasarlanan, tartışılan, başlanan, sürdürülen, sonuçlandırılan vandal işlerden kimilerini belirtmekte ısrarcı olacağız gerekirse. Geçenlerde pek ince beğeni ürünü olmayan başpiskoposluk binasını yıktılar; büyük kötülük sayılmaz bu; ama başpiskoposlukla birlikte 14. yüzyılın ender kalıntılarında olan piskoposluk binasını da yıktılar; burayı yıkan mimar bu binayı diğerinden ayırmayı beceremedi. İyi olanı kötüden ayıramadı; aynı şey bu. Hayranlık verici Vincennes Şapeli'ni yerle bir edip taşlarını bilmem hangi surlara taşımaktan söz ediyorlar; Daumesnil'in buna gereksinimi yok oysa. O kadar masrafa girip Bourbon Sarayı'nı restore ederken Sainte-Chappelle'in muhteşem vitraylarının gündönümü rüzgârlarıyla aşınmasını seyrediyorlar. Birkaç gündür Saint-Jacques-de-la-Boucherie Kulesi'nde bir iskele var; bir sabah kazma vurulacak. Adalet Sarayı'nın saygıdeğer kuleleri arasına beyaz, küçük bir ev inşa etmesi için bir duvarcı bulmuşlar. Saint-Germain-des-Prés'de üç kuleli feodal manastırı iğdiş etmesi için de bir başkasını bulmuşlar. Saint-Germain-L'auxerrois'yi yerle bir etmek için bir başkasını bulacaklarından kuşkunuz olmasın. Mimar olduklarını ileri süren bütün bu duvarcıların parasını kaymakamlık ya da özel kişiler veriyor, bunların yeşil giysileri var. Zevksizliğin ince zevke verebileceği bütün zararı veriyorlar. Bu satırları yazarken korkunç bir manzarayla karşılaşılıyor! Bir duvarcı Tuilleries'yi tutmuş, bir diğeri de Philibert Delorme'un yüzünü yaralıyor; bu beyefendinin ağır mimarisi Rönesans'ın en narin cephelerinden birinin üstünde nasıl da utanmazca tepinip duruyor; çağımızdaki en sıradan tek rezalet bu da değil üstelik!

Paris, 20 Ekim 1832